

ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

Микола Семенович ТУРКОТ,

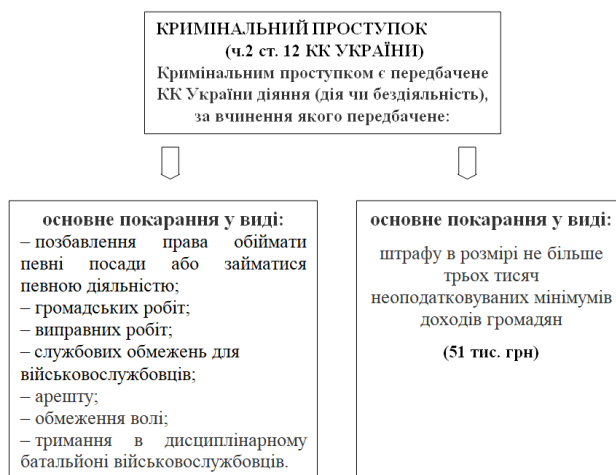
*канд. юрид. наук, доцент, прокурор відділу взаємодії з прокуратурами нижчого рівня управління реалізації процесуальних повноважень Генерального прокурора у кримінальному провадженні Департаменту організаційно-контрольної діяльності, правового та аналітичного забезпечення
Офісу Генерального прокурора,
<https://orcid.org/0000-0001-9457-8871>*

Протягом останніх років законодавство України про кримінальну відповідальність зазнало суттєвих змін. Спочатку в 2012 році у Кримінальному процесуальному кодексі України з'явилося поняття кримінального правопорушення, що поєднує злочин та кримінальний проступок. У подальшому Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень[1]», який набрав чинності 1 липня 2020 року.

Закріплений на законодавчому рівні інститут кримінальних проступків містить низку новел, які впливають на зміст і класифікацію кримінальних правопорушень, питання звільнення від кримінальної відповідальності та від відбування покарання, перебіг строків давності тощо. Внесено зміни до ч. 4 ст. 32 КК України (Повторність кримінальних правопорушень), до ст. 89 КК України (Строки погашення судимості), до переліку корупційних кримінальних правопорушень, що міститься у примітці до ст. 45 КК України (Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям).

Зазнали змін й процесуальні норми, що регламентують процедуру доказування у кримінальному провадженні про кримінальні проступки.

Кримінальний проступок

Відповідно до ч. 2 ст. 12 КК України кваліфікувати діяння, передбачене Особливою частиною Кримінального кодексу України як кримінальний проступок, можливо лише за таких умов[2, С.19]:

а) за вчинення цього діяння законом передбачене призначення основного покарання *у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян*;

б) за скоєні дії (бездіяльність) може бути призначено *інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі*).

Потрібно ураховувати, що згідно з ч. 3 ст. 52 КК України штраф може застосовуватися як *основне*, так само як *додаткове* покарання. Потрібно пам'ятати, що основне покарання застосовується лише як самостійне і не може додаватися до інших покарань.

Що стосується військових кримінальних правопорушень, то Кримінальний кодекс України містить лише два склади кримінальних проступків проти порядку перебування на військовій службі:

1. *Необережне знищення або пошкодження військового майна*(ч. 1 ст. 412КК України).

2. *Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею* (ч. 1 ст. 435 КК України).

За вчинення військовослужбовцем (військовозобов'язаним, резервістом під час зборів) необережного знищення або пошкодження військового майна, санкцією ч.1ст.412 Кримінального кодексу передбачено покарання *у виді штрафу у розмірі до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, службового обмеження на строк до двох років, або тримання у дисциплінарному батальйоні на строк до одного року*.

У разі незаконного використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею, суб'єкту кримінального проступку за наявності підстав може бути призначено покарання *у виді службового обмеження на строк до двох років*.

Відповідно до ст. 50 Кримінального кодексу України[3]покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Покарання серед інших завдань має на меті запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так само іншими особами.

Водночас системний аналіз видів покарань, які можуть бути призначені судом за вчинення кримінальних проступків проти військової служби, дозволяє зробити висновок про їхню низьку ефективність щодо загального та спеціального попередження скоєння нових деліктів.

Зокрема відповідно до п. 2¹ч.1ст. 89 Кримінального кодексу України, особи, засуджені до покарання за вчинення кримінального проступку, після його відбуття вважаються такими, що не мають судимості. Тобто після відбуття військовослужбовцем призначеного судом покарання, дія кримінально-правових наслідків вчиненого суспільно небезпечного діяння для правопорушника фактично закінчується.

Особливістю кримінальної відповідальності військовослужбовців за військові кримінальні правопорушення є її привілейований характер. Виконан-

ня покарань у виді службових обмежень для військовослужбовців, арешту (з відбуванням на гауптвахті), тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців здійснюється без звільнення засудженого з військової служби. При цьому сам військовослужбовець зазнає лише тимчасові негативні зміни власного соціального статусу, оскільки за відсутності судимості його подальша ресоціалізація у військове середовище відбувається достатньо швидко. Соціальні гарантії військовослужбовця та членів його сім'ї продовжують діяти за умови залишення правопорушника на військовій службі навіть під час виконання покарання за військовий злочин або проступок. Аналогічна ситуація має місце у разі звільнення військовослужбовця від виконання покарання на підставі ст. 75 КК України (з випробуванням).

У випадку сумнісного ставлення до виконання законодавчих приписів та обмежень, пов'язаних з відбуванням покарання, обов'язків, передбачених Військовими статутами Збройних Сил України, за військовослужбовцями зберігається право не лише на продовження проходження військової служби під час виконання вироку суду, а й на подальше залишення на службі.

Фактично відбування військовослужбовцями спеціальних видів покарань (службових обмежень, арешту, тримання в дисциплінарному батальйоні) є нічим іншим, як *окремим видом проходження військової служби*¹[4,5].

Водночас вчинення будь-якого умисного правопорушення проти військової служби (особливо злочину або кримінального проступку) як правило супроводжується втратою командирами (начальниками) довіри до особи, яка вчинила цей делікт.

Довіра до військовослужбовця є важливим чинником належного функціонування військової одиниці будь-якого рівня в мирний час та в умовах ведення бойових дій, незалежно від статусу військового формування. Від стану взаємовідносин у військовому колективі часто залежить боєздатність підрозділу, частини, об'єднання тощо.

На практиці в умовах здорового військового колективу з усталеними взаємовідносинами правопорушник може так само втратити довіру своїх колег.

Тому, на думку автора, на даний час об'єктивно існує потреба у доповненні ст. 51 КК України основним покаранням у виді *звільнення з військової служби у зв'язку із втратою довіри*.

Цей вид покарання не заважатиме подальшому працевлаштуванню особи у будь-якій сфері народного господарства. Водночас під час прийняття на службу у інше військове формування або правоохоронний орган, де не передбачено проходження військової служби, ця обставина може мати ключове значення. Уникненню помилок під час спеціальної перевірки кандидата на посаду допомогло б створення Єдиного реєстру військових правопору-

¹Див. Настільна книга військового прокурора: наук.-практ. посіб. / кол. авт. – К.: Національна академія прокуратури України, 2017. 530 с. –С.301 (Серія «Захисник Вітчизни. Бібліотека військового прокурора»); Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян: навч. посіб. / В.Г. Неділько. В.С. Кожухар, О.М. Подільчак та ін. – Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 196.

шень[6, С. 186-197], думка про необхідність запровадження якого висловлювалася раніше.

Звільнення з військової служби у зв'язку з втратою довіри повинно мати статус покарання за вчинення кримінального проступку або/та військового злочину, а не дисциплінарного стягнення. Адже факт втрати довіри та обставини вчинення правопорушення мають бути доведені у суді поза межами розумного сумніву, як того вимагають міжнародні й вітчизняні стандарти доказування.

Підсумовуючи викладене потрібно зазначити, що система військових кримінальних проступків, яка складається лише з двох правопорушень, на даний час не може вважатися ефективною та потребує серйозної уваги законодавця. Так само існує необхідність у внесенні змін до системи покарань за військові кримінальні правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 № 2617-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.12.2021).

2. Військові кримінальні правопорушення: Розділ XIX Особливої частини Кримінального кодексу України з постатейними матеріалами практики європейського суду з прав людини, Верховного Суду, апеляційних і місцевих судів. Станом на 11 січня 2021р.; наук.-практ. посіб. / уклад.: М.С. Туркот, А.В. Столітній, Г.М. Рябенко, С.В. Шмаленя, О.М. Хоменко, В.М. Александров; за ред. канд. юрид. наук. доцента М.С. Туркота. Київ: Норма права, 2021. 478с.;

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04. 2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.12.2021).

4. Настільна книга військового прокурора: наук.-практ. посіб. / кол. авт. Київ: Національна академія прокуратури України, 2017. 530 с. (Серія «Захисник Вітчизни. Бібліотека військового прокурора»).

5. Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян: навч. посіб. / В.Г. Неділько, В.С. Кожухар, О.М. Подільчак та ін. – Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. 202 с.

6. Туркот М.С., Столітній А.В. Єдиний реєстр військових правопорушень / М.С. Туркот, А.В. Столітній. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1(13)' 2017. С. 186-197.